

taboriški kaos v notranji red, izkušnje dolgega, bogatega, razgibanega življenja naj mu pomagajo pojasniti in tako notranje premagati grozo nepojasnjivega, kar buta obenj. In v samoti najde nekatere formule, nekatere rešitve; medicinske, zgodovinske, politične... Premišljuje o kolektivni krivdi nemškega naroda, ki ne pozna osebne odgovornosti; o Hitlerjevi blaznosti; o raznih plasteh človeške narave, ki jih preobrne taboriško življenje. Toda največkrat išče v sebi, v svojem neštetokrat poniževanem in ponižanem bitju pravo, dostojanstveno podobo človeka. Iz mnogih razlogov je škoda, da je ostal ta spominski zapisek fragment: zato, ker bi bil nadaljnji opis usode starega zdravnika zanimiv, saj so se prav ob njem ljudje izkazovali v vsej svoji veličini in majhnosti; zato, ker je vsaka taboriška zgodba tipična še za toliko in toliko drugih; predvsem pa zato, ker je nadvse spodbudno videti, kako ostane pravi človek skozi vse premene in v vsakršnih okoliščinah človeški.

Knjiga *Na robu življenja* je lepa dopolnitev Kraigherjevega pisanja in za prihodnjega pisca njegove monografije prinaša veliko dragocenega gradiva neposredno iz prve roke.

Rapa Šuklje

DVE JUBILEJNI ZBIRKI

Velika doba navadno rodi tudi veliko umetnost, važne zgodovinske preokretnice prinašajo nove knjižne smeri. Za našo veliko dobo, to je za čas narodnoosvobodilnega boja, je paralela čas — umetnost značilna predvsem za liriko, zakaj ta je najprimernejše izrazilo za intenzivna sočasna doživetja, medtem ko je proza iz teh let dokaj skopa, nedognana, zaprta v krog politične propagande in reportaže, kar pa je tudi razumljivo, kajti ta veja besedne umetnosti se more porajati v večjem obsegu le v bolj ustaljenih razmerah, glede na svoj objekt pa zahteva neko časovno distanco. Zato smo tako imenovani veliki tekst o narodnoosvobodilnem boju začeli pričakovati približno takrat, ko je bilo lirsko ustvarjanje s to tematiko v glavnem že zaključeno in je začelo prehajati v zgodovino.

Če s tega vidika primerjamo zbirko partizanskih pesmi v žepni izdaji z naslovom *Lirika upora*¹ in pa zbirko proze iz tega obdobja z naslovom *Upor*,² nam neka neskladnost med obema izboroma takoj postane očitna. Tako knjižica lirike kot knjiga proze vsebujeta dela, ki so nastala v času vojne in kmalu po njej, vendar pa prva knjižica kaže na izredno veliko možnost izbiranja in je tedaj tudi po estetski plati trdnjša in bolj homogena, medtem ko je bil prireditelj proze bolj v zadregi in je moral segati predvsem po tistem, kar je bilo napisano že po vojni, če je hotel izboru ohraniti pretežno beletristični značaj in estetsko ceno.

Marsikaj pa je obema izboroma skupno. Kot se lirika začneja s silno umetniško erupcijo v Župančičevi pesmi *Veš, poet, svoj dolg* iz prvih mesecev vstaje in se konča z Vipotnikovo ugotovitvijo v pesmi *Spitanice*, da »iz noči življenje novo vzplapolava«, prav tako stoji v knjigi proze na prvem mestu reportaža

¹ Lirika upora. Izbor pesmi iz osvobodilnega boja. Uredil Mitja Mejak. Izdala Cankarjeva založba v Ljubljani.

² Upor. Izbor proze iz NOB. Uredil Bojan Štih. Knjižnica Kondor. Izdala Mladinska knjiga v Ljubljani.

Cirila Kosmača z naslovom *Prebujenje* iz aprilskih dni leta 1941., na zadnjem pa novela Roka Ariha *Pravljica o velikem ZATO*, ki skuša razvozlati in prezentirati smisel tega mučnega, a hkrati veličastnega boja. Vmes pa se v obeh primerih razteza bogata motivika vsega, kar je slovensko ljudstvo v teh usodnih dneh pretrpelo in napravilo: trpljenje v ječah in v koncentracijskih taboriščih, streljanje talcev, uporniški pogum in vera v zmago. Zato pa obe knjižici pomenita pretresljiv dokument osvobodilnega boja, pa ne samo to, prepričljivo tudi dokazujeta zavzetost slovenskega književnika za vseljudsko stvar in njegov etični zanos v tem velikem času.

Besedna umetnost iz dobe narodnoosvobodilnega boja je res v precejšnji meri služila trenutnim nalogam gibanja, vendar pa je pomembna tudi za današnji čas. Vera v človeka in v življenjski smisel se je namreč tu dvignila tako visoko kot v naši kulturi ne prej in ne pozneje. Kakor je bil čas surov in poln ubijanja, pa je kljub temu ali pa morda prav zato človek z vsem svojim miselnim in čustvenim bogastvom — to pa se je takrat izživljalo v ljubezni in v sovraštvu — pomenil umetniku te dobe najvišji objekt in končni namen ustvarjanja. Problem človekove moralnosti in amoralnosti je planil na dan ter postal tako konkreten, da ustvarjalcu umetniške besede pravzaprav ni bilo treba drugega, kot seči po njem ter ga primerno oblikovati. Ta človek je v bistvu še danes ostal isti, le da v danih razmerah ni toliko odprt, zato pa homo njegovo neizkrivljeno podobo še vedno iskali tudi v dobi osvobodilnega boja.

V jubilejnem letu dvajsetletnice vstaje je na Slovenskem izšlo še več drugih podobnih izborov. Omembe sta vredna zlasti izbor iz socialne in partizanske lirike *Kri v plamenih* v knjižnici Kondor in pa portreti padlih slovenskih književnikov v zborniku *Iz kroi rdeče*. Tako proslavljanje je bilo vsekakor umestno. Nismo pa v tem letu — in prilika je bila kot nalašč — dobili dela, ki bi nam v sintetično zaokroženi obliki prineslo temeljitejšo presojo književnega dogajanja v teh štirih letih. Bilo bi potrebno ne samo iz pietete do velike dobe, ampak tudi iz čisto literarnozgodovinskih ozirov in potreb.

Jože Šifrer

TRI KNJIGE VERZOV ZA OTROKE

Otroška poezija se po tematiki in namenu bistveno loči od ostale poezije. Ravna se po skrivnih gibalih otrokove duhovne rasti, po komponentah, ki sestavljajo njegovo specifično predstavo sveta. Ta je, odvisno od otrokove intelektualne zrelosti, akavzalen in prepleten z domišljajskimi elementi, ki razkrajajo realnost v posebno stanje, kjer se sproščajo otrokove duhovne sile.

Ta duševni pojav je za avtorje otroške poezije posebno pomemben. Pri tem je odločilna pesnikova sposobnost, da svoje doživetje presadi v otrokov predstavi svet in ga približa njegovemu načinu in njegovim zmožnostim mišljenja in čustvovanja. V odvisnosti z njegovim spoznavnim procesom so te zmožnosti zelo različne. Glede na to je ustvarjanje estetsko učinkovite mladinske poezije zahtevno in naporno delo, ki pa že po ustaljenem pravilu žal nima tolikšne veljave, kot bi jo v primerjavi z ostalimi literarnimi zvrstmi po pravici zaslužilo. Tri knjižice otroške poezije, ki so se zadnji čas pojavile na knjižnem trgu, nam že ob prvem branju jasno pokažejo na slabosti pa tudi odlike te književne zvrsti pri nas.